

Na enem od panelov, kjer so govorili tudi o porajajočih se varnostnih sistemih v Srednji Evropi, je Eva S. Jenkins z Univerze v Miamiu spregovorila o potencialnih vplivih širitve NATO na države, ki niso vključene v prvi krog širitve. Problematiko je predstavila na primeru Slovaške, pri čemer je izpostavila vprašanje morebitnih negativnih vplivov na procese demokratizacije. Daniel N. Nelson je za tem razglabljal o srednjeevropski politiki in širitvi NATO, Marybeth P. Ulrich z ameriške letalske akademije pa o vplivu širitve NATO na demokratizacijo v vojski. Vsi trije referenti so obravnavali tudi notranje ameriške aspekte širitve NATO, še zlasti njeno financiranje, saj gre pri tem za milijarde dolarjev, ki jih bodo morali poravnati ameriški davkoplačevalci. Na to se navezujejo tudi vprašanja drugega kroga širitve te vojaške zveze, ki je odvisen ravno od uspešnosti in cene prvega kroga širitve.

V okviru omenjene konvencije so priredili tudi praznovanje ob 25-letnici Društva za slovenske študije (Society for Slovene Studies) v obliki slavnostne večerje. Na njej sta prisotnim spregovorila nekdanji ter sedanjí predsednik društva, Carole Rogel in Tom Priestly, medtem ko je nekdanji dolgoletni predsednik društva Rado Lenčec poslal zbranim faks s pozdravnim govorom. Carole Rogel se je v svojem nagovoru spomnila predvsem začetkov organiziranja slovenskih študij v ZDA, Tom Priestly, ki je bil med drugim tudi dolgoletni urednik društvenega glasila *Slovene Studies*, pa je obujal spomine na čase svojega urednikovanja in tudi na svoje delo v Selah na Koroškem, kjer je obravnaval posebnosti slovenskega koroškega dialekta. Udeležence slovesnosti je v posebnem pozdravnem govoru pozdravil tudi slovenski veleposlanik v ZDA Dimitrij Rupel.

Matjaž Klemenčič

De te fabula narratur, dr. Ivan Oražen! (O Tebi govorimo, dr. Ivan Oražen)

*Srečanje Oražnovcev ob 130. obletnici rojstva dr. Ivana Oražna
in 80. obletnici Medicinske fakultete v Ljubljani, Kostanjevica na Krki, 10. oktober 1998*

Drugo soboto v oktobru 1998 je starodavno mesto pod Gorjanci, naše Benetke, rojstni kraj dr. Ivana Oražna (1869–1921), dobrotnika Medicinske fakultete in slovenskega naroda, gostilo slovensko zdravniško srenjo. V s sončnimi žarki obsijanem mestu se je v njegovo čast zbralo več kot 260 zdravnikov in zobozdravnikov, Oražnovcev, njihovih najbližjih in prijateljev. Predsedniku odbora za srečanje Oražnovcev vseh generacij prof.dr. Stanetu Repšetu in članom odbora Jožetu Kokovniku, Josipu Kulišu in Nastji Omahen Babšek so bili najlepše plačilo za prisrčno srečanje navdušeni obrazi, objemi in poljubi, stiski rok in spomini, spomini...

Zbrane je na sijajnem samostanskem dvorišču po *Zdravljici* v odsotnosti dekana M.F. nagovoril prof.dr. Dušan Sket in označil pomen donacije dr. Ivana Oražna za Medicinsko fakulteto in slovenski narod. Predsednik Slovenskega zdravniškega društva prof.dr. Pavel Poredoš se je zahvalil pobudniku in organizatorjem srečanja. Spregovoril je o duhu tovarštva, ki je vladal med stanovalci Oražnevega dijaškega doma in njegovem pomenu kot prepotrebni strehi nad glavo, kjer si si lahko sposodil vse, od kravate do srajce, od hrane do denarja. Predsednik Zdravniške zbornice as.mag. Marko Bitenc je poudaril medsebojno reševanje problemov kot lastnost, ki so jo številni Oražnovci prenesli na pomembna mesta v slovenskem zdravstvu.

VITA MORTUÓRUM IN MEMORIA EST PÓSITA VIVÓRUM. (Življenje mrtvih ostaja v spominu živih.)

As.mag. Zvonka Zupanič Slavec je predstavila delo in življenje, zajeto v knjigi, ki sta jo napisala skupaj s prim.dr. Francem Štolfo: *Dr. Ivan Oražen – dobrotnik Medicinske fakultete*. Dr. Ivan Oražen je bil domoljub, človek revolucionarnih pogledov in pripadnik Narodno napredne stranke, ki sta jo vodila Hribar in Tavčar, poštenjak, ki se je brez dlake na jeziku bojeval proti Avstrijcem, za skupno življenje Slovencev, Hrvatov in Srbov v domovini južnih Slovanov, Jugoslaviji.

Človeški spomin je kratkoživ in nemalokrat zabriše spomine, zato le redki vedo, da je bil zdravnik, da je del poslanstva opravil kot strokovnjak, sprva ob bolniški postelji v ljubljanski bolnišnici, nato kot praktični zdravnik v zasebni praksi. Ob izbruhu prve balkanske vojne se je odzval pozivu srbskega Rdečega križa in se z nekaterimi kolegi napolil v vojaško bolnišnico v Niš in tam sedem tednov zdravil ranjence, pretežno z bitke pri Kumanovem. Po vrnitvi je napisal pretresljivo knjižico *Med ranjenimi srbskimi brati*. Ob začetku prve svetovne vojne je bil zdravnik prostovoljec v cesarsko-kraljevi rezervni bolnišnici št. 2 v Ljubljani. Oblasti so ga kot politično nezanesljivega leta 1916 z dekretom premestile v graško rezervno bolnišnico Eggenberg, proti njemu pa je vlada na Dunaju pripravila obtožbo zaradi veleizdaje. Njegova močna in premočrna osebnost je bila kažipot številnim somišljenikom, zato so ga že leta 1907 izbrali za vodjo Slovenske sokolske zveze in leta 1919 za starosto Jugoslovanske.

Rodil se je 8. februarja 1869 v Kostanjevici na Krki kot nezakonski otrok Ivane Oražen in neznanega očeta, domnevno sodnika v Kostanjevici. Po končani osnovni šoli se je vpisal na eno ljubljanskih gimnazij. Višje gimnazije v Ljubljani ni uspešno končal. Prepisal se je v Novo mesto, ponovil zadnji razred in leta 1889 maturiral. Vpisal se je materi navkljub na medicino. Splet neugodnih razmer na Dunaju je bil verjetno razlog, da je študiral kar enajst let. Februarja 1900 je promoviral za doktorja medicine na graški medicinski fakulteti.

Sekundariat je opravil v ljubljanski deželni bolnišnici. Poročil se je marca 1902 s 25-letno Evgenijo Auer, vdovo po c.kr. upokojenem mornariškem poročniku Janu Dejaku. Auerjevi so imeli v lasti pivovarno in so veljali za bogato ljubljansko družino. S pivom so oskrbovali 38 ljubljanskih gostiln in nekaj časa tudi sami imeli pivnico. Leta 1909 sta se Oražnova odločila in posel prodala pivovarni Union.

Leta 1906 je bil Oražen izvoljen v mestni svet, leta 1908 pa tudi v deželni zbor. S svojimi stališči je bil tm v peti Nemcem in njihovim slovenskim podrepnikom. Zato je leta 1910 zapustil deželni zbor in se posvetil stroki, sokolstvu in ženi. Temu razočaranju se je pridružila še bolezen soproge Evgenije-Ženi. Devet let jo je negoval in se zato tudi preselil v hišo na Dolenjski cesti, blizu gozda. Leta 1919 ga je za vedno zapustila.

Po prvi svetovni vojni je postal predsednik zdravstvenega sveta in poskrbel, da so na odgovorna mesta prišli sposobni zdravniki slovenskega rodu. Leta 1919 je bil imenovan za šefa zdravstvenega odseka za Slovenijo in Istro, podrejenega ministrstvu za zdravstvo v Beogradu. Danes bi temu rekli minister za zdravstvo.

Pretesen zaradi izgube Koroške na plebiscitu leta 1920 je umrl v Ljubljani 11. marca 1921. Časniki so poročali, da je bil njegov pogreb tako veličasten kot le Bleiweisov in Krekov. Pokopali so ga pri sv. Krištofu.

DAT, DONAT, DEDICAT. (Daje, podarja, posveča.)

Z oporoko je zapustil svoje veliko premoženje tedaj še nepopolni medicinski fakulteti. Takole je bilo zapisano 22. decembra 1919: »Stanovanje v Oražnovem dijaškem domu, t.j. v Wolfovi ulici in na Dolenjski cesti, pristoji slušateljem ljubljanskega vseučilišča, ki so slovenske narodnosti. Prednost imajo nezakonsko rojeni. Zakonsko rojeni dobe le preostala mesta. Kolikor bi potem še preostalo, podeliti jih je medicincem srbske in hrvaške narodnosti, obojim enako število, a tudi pri tem imajo izključno prednost nezakonski. Ako bi tudi potem vsa mesta ne bila podeljena, podeliti je ta mesta slušateljem drugih ljubljanskih fakultet, toda samo nezakonskim in ne bogoslovcem.«

Njegov zaklad je bil leta 1960 predelan v dekanske insignije, v dekanske verige in dekanski prstan. Medicinska fakulteta se ga s spoštovanjem spominja in iz leta v leto študentom podeljuje Oražnova priznanja. Pred dvema letoma je v njegovi rojstni hiši v Kostanjevici uredila spominsko sobo, ki je prerasla v svojevrstni muzej zdravništva, zdravniške humanosti in tovarištva.

MEMINISSE IUUVABIT. (Spomini bodo prijetni.)

Po ogledu rojstne hiše smo se podali v streljaj oddaljeno gostilno Žolnir. V njo je zahajal inženir Ressel in po naslovu »inženir« je dobila gostilna ime (inženir, ženir, žolnir). Bila je prava veselica. Nenavadni izbruh zadovoljstva, ki je v zdravniških vrstah izjemen, ob nazdravljanju in »štemplih« so Oražnovci vseh generacij obujali spomine na bivanje v Oražnovem dijaškem domu, ki je sprejel prve stanovalce že leta 1925.

Veseljje je bilo poslušati pripovedovanje resnih zdravnikov, profesorjev, o *Tempora mutantur et nos mutantur in illis*. Zvrstili so se od najstarejših, dr. Huberta Puppisa, dr. Srečka Košute in dr. Mirka Drobniča, do »mlajših«, doktorjev Miroslava Vuge, Dušana Lavrenčiča, Zdenke Lojk, Slavice Lotrič-Pentek, Franca Pogačarja, Božene Ravnihar, Vinka Ravniharja, Dušana Ščuke, vseh treh Kulišev in Maksa Pena. »Naša soba je bila boljša... Ne, naša je bila boljša,« pozimi največkrat hladne, so se jih stanovalci spominjali, čeprav je večina uporabljala pri učenju anatomije »štrepmašino«, ki je omogočala »štrepbanje« v topli postelji. Tako dr. Jože Kokovnik-Šiki.

Minili so časi, ko je dr. Pentkova v domu na Dolenjski kuhala krompir v oblicah, ko je bilo treba gospodu Majcnu, hišniku in dobri duši, plačati 1 dinar, če si hotel po 11. uri v dom, in 1,5 dinarja po tem času. Pri hranarini šest dinarjev kar velik izdatek. Dekleta niso imele vstopa v dom, čeprav je hiša včasih ličila na božjo pot! Toda, kot je pripovedoval prim.dr. Srečko Košuta, se je na skrivnoma dalo priti v dom, mimo gospoda Majcna. Tudi sam se je splazil po brucovanju v dom skozi ozko »špranjo«. Ko je šla skozi glava, je za njo zdrsnilo še telo. Kot pri podlasici! V gostilni »Pri Zahci« je igral prvo violino. Ob spremljavi Hanca in rojaka Miška Kranjca na cimbalah so prekmurčani odprli žepe. Kar med strune so zatikali denar!

In potegnil je, čisto kot v starih časih: *Mi smo same stare bajte,
mislimo na stare cajte,
ko se bruc še ni rodil... i.t.d.*

In vsi smo pritegnili. Pozno zvečer smo se razšli, v Ljubljano, Maribor, Celje, Novo Gorico, Koper, Jesenice... z upanjem in željo, da se zopet srečamo v tem lepem mestu. Najbolj vztrajni so praznovanje nadaljevali v Ljubljani.

Štempelj? Zakaj ne! Nasvidenje, dragi kolegi in prijatelji!

Franc Štolfa

Množične smrti na Slovenskem 29. zborovanje slovenskih zgodovinarjev

Izola, 22.–24. oktober 1998

V Izoli je od 22. do 24. oktobra 1998 potekalo 29. zborovanje slovenskih zgodovinarjev z naslovom *Množične smrti na Slovenskem*, ki sta ga organizirali Zveza zgodovinskih društev Slovenije in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko. Zborovanja, sofinancirali sta ga Ministrstvo za znanost in tehnologijo in Ministrstvo za šolstvo in šport, podprli pa občini Izola in Koper ter Vinakoper, se je udeležilo okrog 260 slovenskih zgodovinarjev. 20 vabljenih predavateljev iz Slovenije in zamejstva je poskušalo orisati problem masovne smrti v našem prostoru skozi zgodovino. Krvave vojne, epidemije in naravne katastrofe (poplave, potresi, lakote...) so namreč tudi pri nas zahtevale svoj davek, plačljiv s človeškimi življenji.

Udeležence je prvi dan zborovanja v Kulturnem domu najprej pozdravil predsednik Zveze zgodovinskih društev Slovenije Stane Granda, sledila sta še županja izolske občine Breda Pečan, ki je izrazila veliko zadovoljstvo, da je bila prav Izola izbrana za kraj srečanja slovenskih zgodovinarjev, in predsednik Zgodovinskega društva za južno Primorsko Salvator Žitko.

Kot prvi referent je nastopil Darko Darovec (Vpliv množičnih smrti na gospodarsko in socialno podobo Istre skozi stoletja), ki se je v prispevku omejil na obdobje beneške vladavine v Istri (13. do 18. stoletje), zanj so značilne številne socialne, etnične in gospodarske spremembe, pod vplivom množičnih smrti usodne za nadaljnji razvoj dogodkov na istrskem polotoku. Od 13. do srede 16. stoletja se je severnoistrsko gospodarstvo s Koprom in Piranom kljub pogostim pojavom kuge in malarije uspešno razvijalo. Do konca 17. stoletja je sledil gospodarski in socialni padec kot posledica pogostih bolezenskih epidemij in neugodnih gospodarskih gibanj. Močan upad števila prebivalstva so poskušali rešiti s kolonizacijo novih priseljencev iz bližnjih balkanskih dežel. Vendar pa je prišlo do nesoglasij med staram in novim prebivalstvom ter med mestom in podeželjem, kar je v 19. in 20. stoletju vodilo v nacionalne konflikte.